



■ ■ ■ ■ ■

ПАРЛАМЕНТАРНА ДИПЛОМАТИЈА

Приручник за посланике и делегате у
Парламентарној скупштини БиХ



ПАРЛАМЕНТАРНА ДИПЛОМАТИЈА

*Приручник за посланике и делегате у
Парламентарној скупштини БиХ*

Импресум

Парламентарна скупштина Босне и Херцеговине
Секретаријат ПСБиХ

За издавача:
Аљоша Чамџара
секретар Заједничке службе ПСБиХ

Главна уредница:
Мирсада Букарић
руководилац Сектора за
међународне односе и пројекат

Уредници:
Дејан Вањек
Омар Филиповић

Сарадници на припреми приручника:
Јелена Рајаковић
Едина Вејзагић
Марина Мијачевић
Теа Мандиловић
Сенаида Бешлагић
Лара Боровина
Ценана Лейер
Енида Мехмедовски
Милена Ликокур
Алмира Зукић
Девла Велагић
Жељко Грубешић

Лекторка:
Александра Аџинчић

ДТП:
Мирза Лајићковић

Штампа:

Издања Парламентарне скупштине БиХ

Публикација број 75.

Мисија ОЕБС-а у БиХ подржала је штампање ове публикације.

Поштовани,

Пред вама је Приручник о међународним и пројоколарним активносцима сачињен у намјери да вама, посланицима и делегатима у Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине, понуди одговоре и послужи као основ за ваш усјељен ангажман у реализацији мултилатералних, билатералних и пројоколарних обавеза.

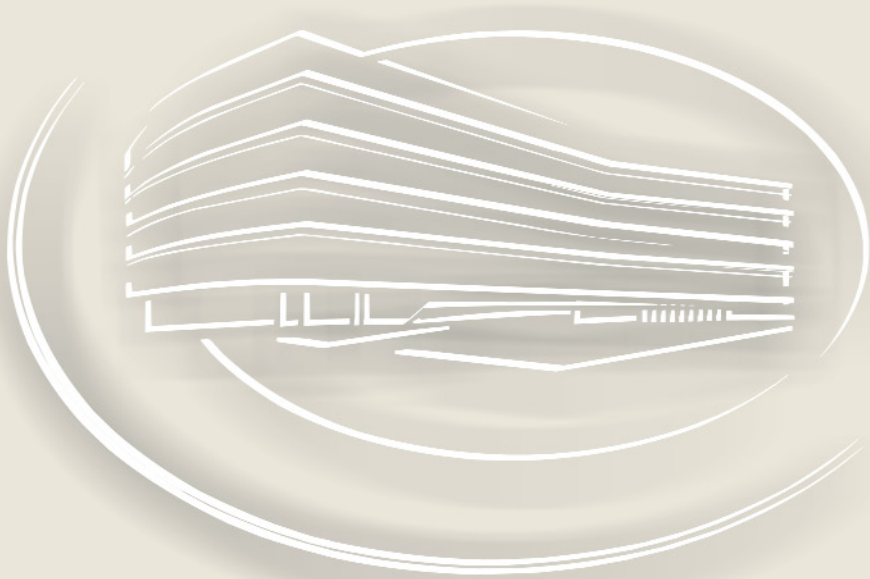
Приручник је састављен из темељских ијелина, систематизованих на начин да вам пружи одређена појашњења и основне смјернице интерпарламентарне сарадње, која, јачањем парламентарне диломатике на глобалном плану, сваким даном добија све више на значају.

Посебно ми је задовољство да нагласим да је Приручник рађен на основу досадашњих искустава и практичних знања у овој области, насталих као резултат дугогодишњег рада запослених у Сектору за међународне односе и пројокол, организационе јединице Секретаријата Парламентарне скупштинe БиХ.

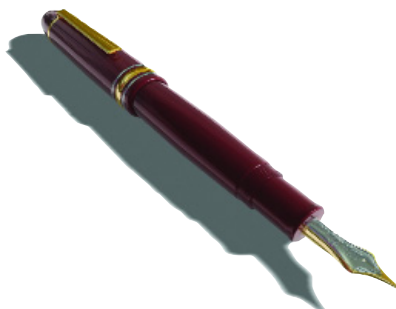
Смајрамо да су комбинација људских и материјалних ресурса Секретаријата Парламентарне скупштинe Босне и Херцеговине ие коришћење релевантне домаће и стране литературе из области међународних односа, квалитетан ослонац за израду овог документа на који ће се моћи ослонити у свом будућем раду.

Аљоша Чампара

ПАРЛАМЕНТАРНА ДИПЛОМАТИЈА



Увод



Парламентарна скупштина БиХ је највиши законодавни орган, са основном функцијом дефинисаном чланом III Устава БиХ да: доноси законе; одобрава буџет и одлучује о изворима и износу прихода за финансирање институција БиХ и међународних обавеза Босне и Херцеговине; потврђује именовање предсједавајућег и чланова Савјета министара БиХ; даје сагласност за ратификацију међународних уговора и одлучује о другим питањима неопходним за спровођење њених овлашћења или оних додијељених споразумом ентитета. Активним учешћем на међународном плану, Парламентарна скупштина БиХ значајно доприноси и остваривању спољнополитичких приоритета наше земље.

У намјери да вам представимо најважније међународне активности Парламентарне скупштине БиХ на билатералном и мултилатералном плану, приступили смо изради овог приручника, којим су обухваћени основни параметри учешћа посланика и делегата у промовисању вриједности парламентаризма у Босни и Херцеговини и на међународном плану. Посебно мјесто и значај дат је феномену *парламентарне дипломатије*, због све интензивнијег ангажмана парламентарца у проналажењу одговора и адекватних рјешења на многа питања данашњице.

Приручник о међународним активностима и протоколарним упутствима за посланике и делегате у Парламентарној скупштини БиХ конципиран је тако да се кроз пет засебних цјелина понуде најзначајније информације о аспектима учешћа и представљања највишег законодавног органа БиХ на међународном плану, усклађених са утврђеним приоритетима спољне политике наше земље и одређених за унапређење трајног мира, безбједности, демократских, развојних и евроатлантских процеса интеграције.

Стога су најзначајније карактеристике међународног учешћа посланика и делегата у Парламентарној скупштини БиХ садржане у следећим поглављима:

- I - Смјернице спољне политике**
- II - Међународне активности Парламентарне скупштине БиХ**
- III - Мултилатерална сарадња Парламентарне скупштине БиХ**
- IV - Билатерална сарадња Парламентарне скупштине БиХ**
- V - Протоколарна и техничка упутства**

Сектор за међународне односе и протокол Секретаријата Парламентарне скупштине БиХ задужен је за реализацију свих међународних активности Парламентарне скупштине БиХ, укључујући техничке, формалне, протоколарне и друге неопходне радње (превођење, писана кореспонденција и сл.).

I - СМЈЕРНИЦЕ СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ¹

Међународне активности Парламентарне скупштине БиХ спроводе се у складу са општим принципима, правцима и приоритетима спољне политике БиХ.

I Принципи спољне политике Босне и Херцеговине

У складу са одредбама Устава БиХ, Предсједништво БиХ надлежно је за вођење спољне политике Босне и Херцеговине.

Промоција, одбрана интереса и наступање у име Босне и Херцеговине у међународним односима заснивају се на одредбама Устава Босне и Херцеговине, законима, одлукама и ставовима Предсједништва БиХ, Парламентарне скупштине БиХ, Савјета министара БиХ и Министарства иностраних послова БиХ.

Босна и Херцеговина, суверена и међународно призната држава, сарађује у међународним, односно билатералним, регионалним и глобалним оквирима, а уређује уговорене и односе друге природе са свим државама и међународним организацијама на принципима садржаним у Повељи УН-а, Завршном акту из Хелсинкија и осталим документима Организације за безбједност и сарадњу у Европи (ОЕБС), те општеприхваћеним принципима међународног права.

¹ http://www.mfa.gov.ba/HTML/Bos/Osnovni_pravci_pol.htm

II Приоритети спољне политике Босне и Херцеговине

Спољна политика Босне и Херцеговине усмјерена је ка унапређењу и очувању трајног мира, безбједности и стабилног демократског и свеукупног државног развоја, односно укључивању у савремене европске, политичке, економске и безбједносне интеграционе токове. С циљем промовисања својих стратешких интереса, Босна и Херцеговина води транспарентну спољну политику у сагласности са сљедећим приоритетима:

- Очување и заштита независности, суверенитета и територијалног интегритета Босне и Херцеговине у међународно признатим границама;
- Потпуно и досљедно спровођење Општег мировног споразума (ОМС);
- Приступање Босне и Херцеговине евроатлантским интеграционим процесима;
- Учешће Босне и Херцеговине у мултилатералним активностима, посебно у оквиру система Уједињених нација (УН), Савјета Европе, Организације за безбједност и сарадњу у Европи (ОЕБС), Организације исламске конференције (ОИК), и др.;
- Промоција Босне и Херцеговине као партнера у међународним економским односима и активности које ће омогућити њен пријем у Свјетску трговинску организацију (СТО) и друге међународне организације и асоцијације.

III Основни правци и активности спољне политике БиХ

а) Билатералне природе

- Унапређење сарадње са сусједним државама Хрватском, Србијом и Црном Гором, на основама заједничког интереса и принципима равноправности, узајамног уважавања и поштовања суверенитета и територијалног интегритета. Развој билатералних односа са државама чланицама Управног одбора Савјета за провођење мира, Сједињеним Америчким Државама, Руском Федерацијом, Великом Британијом, Француском, Кином и осталим чланицама Савјета безбједности УН, државама чланицама Европске уније, државама у региону, државама чланицама Организације исламске конференције и осталим државама које доприносе обнови и развоју Босне и Херцеговине.
- У складу са интересима и реалним могућностима, успостављање дипломатских односа са државама с којима то није постигнуто, као и унапређење билатералних активности према државама у регионима гдје то досад није остварено;
- Даље унапређење регулисања билатералних односа међу-државним споразумима од обостраног интереса, нарочито у области привреде и страних улагања;
- Један од важних задатака дипломатије Босне и Херцеговине је промовисање интереса и развојних могућности бх. привреде на основама утврђене стратегије развоја земље;
- На билатералном плану развој сарадње у области науке и технологије, културе, образовања и спорта, као важним претпоставкама за укључивање Босне и Херцеговине у савремене свјетске токове.

б) Мултилатералне природе

- Стратешки приоритет Босне и Херцеговине је појачан и системски искорак у смјеру европских и трансатлантских интеграција, с циљем побољшања и институционализовања међусобне сарадње;
- Даље приближавање и институционализација односа са Европском унијом у складу са процесом стабилизације и придруживања веома су значајни за Босну и Херцеговину. Потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању ЕУ, а потом и његова потпуна примјена, треба значајно да допринесу укључивању Босне и Херцеговине у европске интеграционе токове;
- Активностима Босне и Херцеговине у систему Уједињених нација и њеним специјализованим агенцијама подстицаће се програми УН намијењени Босни и Херцеговини;
- Интензивирање активности за пријем Босне и Херцеговине у Свјетску трговинску организацију (СТО), што ће отворити врата за укључивање у глобалне трговинске токове;
- Наставак активне сарадње са Организацијом за европску безбједност и сарадњу (ОЕБС) у остваривању њених основних програмских принципа. Посебно је наглашена неопходност реализације обавеза из Споразума о регионалној сарадњи (чл. II и V Анекса 1-Б Оквирног мировног споразума ОМС), те континуирано активно учешће представника Босне и Херцеговине у преговорима о регионалној контроли наоружања (чл. V Анекса 1-Б ОМС);
- Активности у односу на евроатлантске безбједносне структуре, с крајњим циљем институционализације односа са

Сјеверноатлантским војним пактом (НАТО); ради даљег развијања добрих односа, постизања трајне стабилности, безбједности и економског просперитета, посебна пажња усмјерена је на активности у оквиру регионалне и субрегионалне сарадње, првенствено инсистирајући на конкретизацији сарадње унутар Централноевропске иницијативе (ЦЕИ), Процеса сарадње у Југоисточној Европи (СЕЕЦП), Иницијативе за сарадњу држава југоисточне Европе (СЕЦИ), Јадранско-јонској иницијативи, Дунавском процесу сарадње (ДЦП), те другим регионалним и субрегионалним групацијама;

- Наставак сарадње са државама чланицама Организације исламске конференције (ОИК), посебно у оквиру унапређења привредних односа;
- Наставак сарадње са Покретом несврстаних држава, са тежњом да Босна и Херцеговина добије статус посматрача; У складу са интересима и потребама Босне и Херцеговине, сарадња са Организацијом америчких држава (АОС), Организацијом афричког јединства (ОАУ), Асоцијацијом држава Латинске Америке (АЛАДИ), Асоцијацијом држава југоисточне Азије (АСЕАН) и другима;
- На основу испољених интереса, Босна и Херцеговина учествује у реализацији постојећих и постизању нових међу-државних споразума, с намјером стварања повољније атмосфере за привредну сарадњу, а такође учествује у раду мултинационалних форума који се баве економским развојем и побољшањем привредне размјене са иностранством;



Повеља Кулина бана написана је 29. августа 1189. године народним језиком и босанским писмом босанчицом

II - МЕЂУНАРОДНЕ АКТИВНОСТИ ПАРЛАМЕНТАРНЕ СКУПШИНЕ БиХ

Дипломатија, као инструмент спровођења спољне политике, дуго је била резервисана искључиво за извршну власт. Чланови парламената повремено су дискутовали о питањима спољне политике, али им је, генерално, недостајао непосреднији ангажман у спољнополитичким активностима.

Посљедњих деценија дошло је до одређених промјена у међународним односима, што је резултирало и новинама на плану активнијег ангажмана парламентарца у спровођењу спољне политике: на међународној сцени појавио се феномен *парламентарне дипломатије*. Парламентарци свијета, поред најважније, законодавне улоге, почињу се састајати на разним међународним форумима како би заједнички покушали дати одговоре на изазове данашњице као што су: стање људских права, безбједност, економска сарадња, брига за заштиту животне средине, образовање и друга значајна питања. Подстицај развоју парламентарне дипломатије дала је Конференција председника парламената организована под окриљем Интерпарламентарне уније 1. септембра 2000. године, одакле је одаслана изузетно важна порука: *Парламенти утјеловљују сувереност народа и могу потпуно легитимно допринијети изражавању воље државе у сфери међународних односа.*

Амбиције парламентарне дипломатије усмјерене су ка томе да са парламентима широм свијета, осим класичне функције ратификовања међународних споразума и надзора над извршном влашћу, додају и нове које би подразумевале инволвираност парламената у процесе одлучивања у међународним односима.

Све је више присутна идеја да парламентарци креирају парламентарну димензију међународне сарадње, при чему је и значај одговорности парламента и парламентарца много већи, као и њихова активнија улога на националном, регионалном али и глобалном нивоу.

Вишеструко је значајно за мале и средње земље да користе потенцијале парламентарне дипломатије од унапређења односа међу државама, рјешавања међудржавних спорова, успостављања и унапређивања контаката, доприноса унапређењу имиџа земље до рјешавања значајних отворених питања глобалне друштвене стварности. У том смислу Парламентарна скупштина БиХ се, активним учешћем на међународном плану, све више укључује у процесе интеграције, што у коначници представља снажну подршку евроатлантском путу Босне и Херцеговине и њеном чланству у ЕУ.

Сарадња са међународним организацијама остварује се кроз рад сталних делегација Парламентарне скупштине БиХ у Савјету Европе (СЕ), НАТО-у, ОЕБС-у, Интерпарламентарној унији (ИПУ), Централноевропској иницијативи (ЦЕИ), Парламентарној скупштини Медитерана (ПАМ), те ад хок делегација и учешћем на регионалним, међународним конференцијама, колоквијумима, семинарима, радионицама, округлим столовима и сл. С друге стране, билатерална сарадња Парламентарне скупштине БиХ са другим земљама реализује се кроз сусрете на нивоу предсједника парламената, група пријатељства, комисија и других радних тијела.

Аспекти мултилатералне и билатералне сарадње Парламентарне скупштине БиХ обрађени су у посебним поглављима овог приручника који се односе на те сегменте.

III - МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА

Мултилатерална парламентарна сарадња односи се на све облике окупљања парламентарца из више држава или региона. У времену растуће међузависности и повезаности земаља коју је донијела глобализација, државе су све мање у могућности да се саме суоче са бројним политичким, економским, социјалним, културним, технолошким, безбједносним и другим изазовима, те стога теже размјени искустава окупљајући се у организацијама кроз које остварују заједничке интересе, али и покушавају пронаћи начин да ријеше одређене специфичне интересе.

С једне стране, међупарламентарна активност дјелује као допуна класичној дипломатији и спољним пословима уопште јер се национални парламенти све више позивају да поведу дебату и усвајају законе који се тичу међународних питања.² С друге стране, размјена искустава и ширење контаката међу парламентарцима на међународном плану доприноси усвајању нових знања и метода путем којих се могу унаприједити одређена законодавна рјешења у земљи. Мултилатерална парламентарна сарадња познаје неколико различитих облика: од ад хок сусрета који окупљају чланове парламената за дискусију о тачно одређеној теми, преко конференција редовног карактера, до високоинституционализованих облика сарадње попут међународних парламентарних организација.

² Луис Марија де Пуч, *Међународни парламенти, Парламентарна скупштина БиХ, 2009, стр. 18.*

Посебан облик мултилатералне парламентарне сарадње представљају конференције председника парламената које се могу одвијати у оквиру и под покровитељством међународних организација, или, једноставно, на иницијативу и позив председника парламената неке од земаља, што неријетко прерасте у конференције сталног карактера. Одређене активности мултилатералног карактера одвијају се искључиво на нивоу председника парламената. Међу њима издвајамо Конференцију председника парламената Јадранско-јонске иницијативе и Конференцију председника парламената држава учесница у Процесу за сарадњу у југоисточној Европи (СЕЕЦП).



Делегације Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине у међународним организацијама

Парламентарна скупштина БиХ учествује у раду бројних међународних парламентарних институција путем делегација које се именују у складу са чланом 173. Пословника Представничког дома и чланом 170. Пословника Дома народа, при чему се води рачуна о одговарајућој политичкој и полној заступљености, као и заступљености домова Парламентарне скупштине БиХ. Док је у неким организацијама Парламентарна скупштина БиХ пуноправни члан, у другима је у својству придруженог члана или пак посматрача. Активности делегација Парламентарне скупштине БиХ у међународним организацијама одвијају се у складу са пословницима сталних делегација које усвајају саме делегације, али и пословницима или других правила тих организација. Уласком у чланство међународне парламентарне институције, Парламентарна скупштина БиХ обавезује се на поштовање основних принципа и циљева организације, али и на редовно учешће у активностима које организација спроводи у сврху остваривања тих циљева. Свака делегација има стручну подршку секретара делегације који прати делегацију у обављању активности и у иностранству и у земљи. Поред тога, делегације имају право на ангажовање преводиоца.



Интерпарламентарна унија

Земље чланице ИПУ-а:

Авганистан, Албанија, Алжир, Андора, Ангола, Аржентина, Аустралија, Аустрија, Азербејџан, Бахреин, Бангладеш, Бјелорусија, Белгија, Бенин, Боливија, Босна и Херцеговина, Боцвана, Бразил, Бугарска, Буркина Фасо, Бурунди, Камбоџа, Камерун, Канада, Капе Верде, Чиле, Кина, Колумбија, Коморос, Конго, Костарика, Обала Слоноваче, Хрватска, Куба, Кијар, Чешка Република, Демократска Република Конго, Демократска Народна Република Кореја, Данска, Џибути, Доминиканска Република, Еквадор, Египат, Ел Салвадор, Естонија, Етиопија, Финска, Француска, Габон, Гамбија, Грузија, Њемачка, Гана, Грчка, Гвајемала, Гвинеја Бисао, Мађарска, Исланд, Индија, Индонезија, Исламска Република Иран, Ирак, Ирска, Израел, Италија, Јапан, Јерменија, Јордан, Казахстан, Кенија, Кувајт, Киргистан, Демократска Народна Република Лаос, Либерија, Либија, Лесото, Либериа, Либијска Арајска Џамахирија, Лихтенштајн, Лијванија, Луксембург, Малави, Малезија, Малдиви, Мали, Малија, Мауританија, Мауритијус, Мексико, Монако, Монголија, Црна Гора, Мароко, Мозамбик, Намибија, Нејал, Холандија, Нови Зеланд, Никарагва, Ниџерија, Норвешка, Оман, Пакистан, Палау, Палестина, Панама, Нова Гвинеја, Папуа Нова Гвинеја, Парагвај, Перу, Филипини, Пољска, Португал, Катар, Република Кореја, Република Молдавија, Румунија, Руска Федерација, Руанда, Самоа, Сан Марино, Сао Томе и Принципи, Саудијска Арабија, Сенегал, Србија, Сејшели, Сиера Леоне, Сингапур, Словачка, Словенија, Јужна Африка, Шпанија, Шри Ланка, Судан, Суринам, Шведска, Швајцарска, Арајска Република Сирија, Таџикистан, Тајланд, Источни Тимор, Македонија, Тоџо, Тунис, Турска, Уганда, Украјина, Уједињени Арајски Емирати, Уједињено Краљевство, Уједињена Република Танзанија, Уругвај, Венецуела, Вијетнам, Јемен, Замбија, Зимбабве

Придружени чланови:

Андски парламенти, Централноамерички парламенти, Источноафричка законодавна скупштина, Европски парламенти, Интерпарламентарни комитети Зайадноафричке економске и монетарне уније, Јужноамерички парламенти, Парламенти економске заједнице зајадноафричких држава, Парламентарна скупштина Савјета Европе.

Интерпарламентарна унија (ИПУ)

Interparliamentary Union

Интерпарламентарна унија је најстарија и највећа парламентарна међународна мировна организација која повезује парламенте различитих земаља свијета. Главна улога Интерпарламентарне уније је да путем интерпарламентарног дијалога постиже свјетски мир и јача демократију у свијету. Интерпарламентарна унија окупља 155 држава чланица. Данас је то једина међународна организација која у своје редове прихвата све парламенте свијета. За њено стално сједиште изабран је швајцарски град Женева.

www.ipu.org

Током цијелог 20. вијека, Интерпарламентарна унија је била и остала форум на којем представници националних парламената разматрају питања од међународног значаја и глобалне проблеме са којима се свијет суочава. Организација дјелује у складу са идејама водилјама, а то су: слобода, мир у свијету, заштита људских права, те једнакост и поштовање демократских принципа. У свом раду, Унија је фокусирана на интерпарламентарни дијалог, те на тај начин подстиче контакте, координацију и размјену искустава између парламентарца из различитих земаља. Током година ИПУ је потпомогла развоју демократских принципа и међународних стандарда слободних избора те успостављању парламентарних система у више од 50 земаља. ИПУ промовише демократију на свјетском нивоу широком палетом програма, активности, савјета и резолуција којима јача институцију парламента. ИПУ подстиче и учешће жена у политичком животу и на том пољу већ је признати ауторитет. Статут ИПУ-а налаже да све делегације у свом саставу морају обезбиједити заступљеност и мушкараца и жена.

Интерпарламентарна унија годишње организује два засједања Скупштине (прољетно и јесење). О времену и мјесту засједања одлучује Управно вијеће ИПУ-а састављено од по три представника сваке државе чланице. Управно вијеће такође бира и предсједника ИПУ-а чији мандат траје три године.

Чланице Интерпарламентарне уније имају различит број гласова на скупштинским засједањима, што зависи од броја становника једне земље. Босна и Херцеговина има укупно 11 гласова, што не

значи да делегација мора имати 11 чланова.³ Приликом именовања чланова сталне делегације Парламентарне скупштине БиХ у ИПУ, води се рачуна о одговарајућој заступљености домова, одговарајућој националној заступљености, као и о заступљености опозиције и полова.

Осим Скупштине, као главног органа, Интерпарламентарна унија има два стална вијећа: Управно вијеће, Извршно вијеће, те три стална комитета:

- Комитет за мир и међународну безбједност,
- Комитет за одрживи развој, финансије и трговину,
- Комитет за демократију и људска права

³ Ниједан документ Интерпарламентарне уније не прописује број чланова националних делегација. Једини члан Статута ИПУ који говори о величини делегација је члан 10. који утврђује да на првом годишњем засједању националне делегације не могу имати више од осам чланова када се ради о земљама са мање од 100 милиона становника, док на другом годишњем засједању тај број не треба да буде већи од пет, односно седам за земље са преко 100 милиона становника. Специфичан начин гласања у Интерпарламентарној унији омогућава делегацији да приликом гласања даје свих једанаест гласова за неки предлог, али и да рецимо да два гласа за предлог и девет гласова против предлога, односно да своје гласове подијели на начин како јој одговара. У случају ИПУ-а, не ради се о ситуацији један човек - један глас, већ је делегацији дајено на располагање укупно 11 гласова, без обзира на број присутних чланова. Сама чињеница да, рецимо, једна земља на засједању може имати максимално осам или пет чланова, а при томе има 13 гласова, илустрира да број гласова не одређује број чланова делегације. Уобичајено је да земље у региону, те земље приближне величине и броја становника као БиХ имају од пет до шест чланова делегације. Такође је пракса великог броја земаља да у чланству делегација у ИПУ имају председнике парламената. На тај начин ИПУ служи и као форум за контакте и сусрете између парламената држава чланица на највишем нивоу. Осим парламенараца, годишњим засједањима ИПУ-а обавезно присуствују и генерални секретари парламената који том приликом имају и одвојене сусрете путем Асоцијације генералних секретара парламената. Ову стварку не би нијошњи пребрало занемарити.

Будући да су питања мира и безбједности била увијек високо на листи приоритета, ИПУ је 1994. године успоставио и посебан Комитет за унапређење поштовања међународног хуманитарног права. Године 1976. ИПУ је успоставио и Комитет за људска права парламентарца чији је задатак да истражује кршење људских права парламентарца и проналази рјешења. Организација такође има парламентарни комитет који помаже развијању задовољавајућег рјешења на Блиском истоку те групу која помаже унапређењу дијалога између представника политичких партија два дијела Кипра. Рад у Интерпарламентарној унији заснован је и на принципу геополитичких група. Тренутно ИПУ дјелује у шест геополитичких група: Афричка група, Арапска група, Азијско-пацифичка група, Евроазијска група, Група за Латинску Америку и Г12+. Ове геополитичке групе имају најзначајнију улогу у функционисању Интерпарламентарне уније будући да свака од њих одлучује о својим методама рада и доноси заједнички став о најзначајнијим политичким питањима у вези са државама чланицама групе. Босна и Херцеговина је члан групе Г12+, која обухвата европске земље, Аустралију, Канаду и Нови Зеланд.

*Службени језици
ИПУ: енглески и
француски
Осрени радни језици:
арапски и шпански*





Organization for Security and
Co-operation in Europe

Парламентарна скупштина Организације за сарадњу и безбједност у Европи

Државе чланице ОЕБС-а:

Албанија, Андора, Аустрија, Азербејџан, Белгија, Бивша Југословенска Република Македонија, Бјелорусија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Црна Гора, Чешка Република, Данска, Естонија, Финска, Француска, Грчка, Грузија, Холандија, Хрватска, Ирска, Исланд, Италија, Јерменија, Канада, Казахстан, Кијар, Киргистан, Летонија, Лихтенштајн, Литванија, Луксембург, Мађарска, Малта, Молдавија, Монако, Норвешка, Немачка, Пољска, Португал, Румунија, Руска Федерација, Сан Марино, Сједињене Америчке Државе, Словачка Република, Словенија, Србија, Швајцарска, Шпанија, Шведска, Швајцарска, Таџикистан, Туркменистан, Турска, Украјина, Уједињено Краљевство, Узбекистан

Парламентарна скупштина Организације за сарадњу и безбједност у Европи (ПС ОЕБС)

*Parliamentary Assembly of Organisation
for Security and Cooperation in Europe*

www.oscepa.org

Парламентарна скупштина ОЕБС-а (ПС ОЕБС) јесте парламентарна димензија ОЕБС-а као организације основане у вријеме хладног рата која је служила прије свега као форум за дијалог Истока и Запада. Скупштина је успостављена на Паришком самиту 1990. године с примарним циљем да промовише учешће парламената држава чланица у раду ОЕБС-а, и временом се развила у веома активног и уваженог члана ОЕБС-ове породице. Њен главни задатак је да омогући дијалог између парламената, што представља важан аспект свеукупних напора у суочавању са изазовима демократије свуда гдје је ОЕБС присутан.

Парламентарна скупштина ОЕБС-а има 320 чланова из 56 држава, који су мандате добили од својих националних парламената и који се састају три пута годишње како би дискутовали о питањима која су важна за активности и настојања ОЕБС-а. Чланови Скупштине припремају декларације, саопштења и препоруке упућене владама, скупштинама и цивилном друштву о значајним питањима у вези са промоцијом људских права и основних слобода, економске и еколошке сарадње и војно-безбједносних питања. Чланови Скупштине и у својим матичним скупштинама дискутују о темама које се тичу ОЕБС-а.

Данас свака скупштина у свом чланству има ОЕБС-ове стручњаке који су у позицији да подрже и утичу на политику ОЕБС-а. У том смислу, њихов рад повећава политичку одговорност и легитимитет ОЕБС-а, а с друге стране побољшава транспарентност ОЕБС-овог рада у свим секторима. Посебан значај ПСОЕБС има у надгледању парламентарних избора у региону гдје је ОЕБС присутан. Програм ангажује чланове парламената држава чланица да као стручни посматрачи воде изборне пројекте ОЕБС-а.

Чланови Скупштине такође прате и начин на који ОЕБС извршава преузете обавезе учешћем на тематским семинарима и конференцијама које Скупштина редовно организује. Ове расправе између засједања Скупштине посвећене су специфичним темама којима се бави ОЕБС, као што су: безбједност, мањине, миграције, организовани криминал и корупција итд. Такође се баве и регионалним питањима, укључујући изградњу демократије у кавкаском и балканском региону, трансацијском димензијом ОЕБС-а, као медитеранским и арктичким регионом. Надаље, ОЕБС сваке друге године организује и конференције о економским питањима.

Све расправе у оквиру ОЕБС-а пружају парламентарцима могућност да размијене мишљења са колегама и међународним стручњацима и продубе своје разумевање питања значајних за ОЕБС у ширем контексту принципа Организације и свеобухватног принципа безбједности. Парламентарна скупштина ОЕБС-а одржава редовну званичну и незваничну комуникацију и сарадњу са другим институцијама ОЕБС-а, али и блиску сарадњу са Парламентарном скупштином Савјета Европе, Скупштином Западноевропске уније, Европским парламентом и Интерпарламентарном скупштином Заједнице независних држава, који имају статус посматрача у ПСОЕБС-у.

*Службени језици
ПС ОЕБС-а:
енглески,
француски,
њемачки,
италијански,
руски и
шпански*

Босна и Херцеговина, као држава чланица ОЕБС-а, има право на именовање три члана Парламентарне скупштине БиХ као представника у Парламентарној скупштини ОЕБС-а. Делегацију Парламентарне скупштине БиХ у Парламентарној скупштини ОЕБС-а чине три члана, који су истовремено распоређени у комитете ПСОЕБС-а:

- *Општи комитет за политичка питања и безбједност*
- *Општи комитет за економска питања, науку, технологију и животну средину*
- *Општи комитет за демократију, људска права и хуманитарна питања.*

Стална делегација Парламентарне скупштине БиХ даје велики допринос раду ПСОЕБС-а и активним учешћем у изборним посматрачким мисијама и у региону и у другим европским земљама.



Парламентарна скупштина Савјета Европе

Државе чланице Савјета Европе:

Албанија, Андора, Аустрија, Азербејџан, Белгија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Црна Гора, Чешка Република, Данска, Естонија, Финска, Француска, Грузија, Грчка, Холандија, Хрватска, Исланд, Ирска, Италија, Јерменија, Кијар, Летонија, Лихтенштајн, Лијванија, Луксембург, Мађарска, Македонија*, Малта, Молдавија, Монако, Норвешка, Немачка, Пољска, Португал, Румунија, Руска Федерација, Сан Марино, Србија, Словачка, Словенија, Шпанија, Швајцарска, Шведска, Турска, Украјина, Велика Британија

Државе посматрачи: Канада, Мексико, Израел

Специјално гостини у ПС Савјета Европе има: Бјелорусија

* Република Македонија признава се као чланица Уједињених народа под именом Бивша Југославенска Република Македонија

Парламентарна скупштина Савјета Европе (ПССЕ)

Parliamentary Assembly of the Council of Europe

Основана као прва међународна организација у Европи након Другог свјетског рата, Савјет Европе (СЕ) јесте организација која заузима посебно мјесто у европској институционалној структури због значаја основних тема којима се бави: заштита људских права, демократија и владавина права. Ова организација развила је у свијету јединствен механизам и правне инструменте заштите људских права. Савјет Европе данас обухвата 47 држава са око 800 милиона становника.

www.assembly.coe.int

Највеће остварење Савјета Европе је Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, о чијем се спровођењу, поред осталих тијела СЕ, брине Европски суд за људска права: институција која сваком грађанину чија су људска права угрожена даје могућност да тражи остварење својих права и заштити људско достојанство.

У сврху испуњавања својих основних циљева, Савјет Европе је исплео мрежу институција које настоје учинити Европу бољим мјестом за живот. Комитет министара, Парламентарна скупштина, Европски суд за људска права, Конгрес локалних и регионалних власти, Канцеларија комесара за људска права, Конференција невладиних организација, Венецијанска комисија, Европски комитет за спречавање мучења и нечовјечног или понижавајућег поступања или кажњавања те бројна друга тијела и комитети својим активностима настоје осигурати спровођење принципа и вриједности Савјета Европе у областима: људских права, правних питања, социјалних и економских питања, заштите животне средине, локалних и регионалних власти, образовања, културе и спорта, питања младих*.

Парламентарна скупштина Савјета Европе (ПССЕ) савјетодавно је тијело Савјета Европе, састављено од чланова државних парламената при чему је најмањи број чланова који једна земља може имати два, а највећи осамнаест. Парламентарна скупштина Савјета Европе има 318 посланика чланова Скупштине и исто толико замјеника чланова. О саставу делегација одлучује сваки државни парламент појединачно, при чему је потребно осигурати одговарајућу заступљеност политичких партија (позиције и опозиције), те полну заступљеност. У Парламентарној скупштини Савјета Европе дјелују политичке групе које представљају савез партија сличних идеолошких погледа, и то: Социјалисти (СОЦ), Група европских народних странака (ЕПП/ЦД), Европска демократска група (ЕДГ), Алијанса либерала и демократа за Европу (АЛДЕ) и Група уједињене европске љевице (УЕЛ). Чланство у политичким групама није обавезно, тако да одређени број чланова не припада ниједној групи.

* *Циљ Савјета Европе је да постигне веће јединство међу својим чланицама ради заштите и остварења идеала и принципа који су њихово заједничко наслеђе, те омогућавања њиховог економског и друштвеног напретка (Члан 1. Статута Савјета Европе)*

За координирање активности Парламентарне скупштине Савјета Европе и њено представљање у спољним односима задужен је Биро у којем су: председник ПССЕ, двадесет потпредседника, председавајући политичких група и председавајући комитета. Чланови Бироа заједно са председавајућим свих националних делегација чине Стални комитет чији је главни задатак да дјелује у име Скупштине између засједања.

Парламентарна скупштина Савјета Европе у оквиру својих активности расправља о готово свим актуелним друштвеним проблемима и политичким догађајима и у ту сврху је основано десет сталних комитета:

- Комитет за политичке послове
- Комитет за правне послове и људска права
- Комитет за економске послове и развој
- Комитет за социјална, здравствена и породична питања
- Комитет за миграције, избјеглице и становништво
- Комитет за културу, науку и образовање
- Комитет за заштиту животне средине, пољопривреду и локалне и регионалне послове
- Комитет за равноправност полова
- Комитет за пословник, имунитете и институционална питања
- Комитет за поштовање обавеза и ангажмана држава чланица Савјета Европе (Мониторинг комитет).

Сједиште Парламентарне скупштине Савјета Европе је у Стразбуру (Француска), гдје се и одржава пленарна сједница подијељена у четири дијела, а која се одржава крајем јануара, априла и јуна, те почетком октобра. Састанци комитета, укључујући и састанке Бироа и Сталног комитета, одржавају се за вријеме пленарних засједања, као и између засједања.

Службени језици ПССЕ: енглески и француски, а као радни језици користе се још и руски, њемачки и италијански.

Одлуке које доноси Скупштина Савјета Европе доносе се у форми резолуција или препорука и, иако немају правно обавезујући карактер, поштовање тих докумената представља израз привржености организацији у чије чланство је земља ступила. Осим тога, Скупштина се својом експертизом, посебно у области људских права, наметнула као респектабилан актер на европској политичкој сцени. Задужена је за избор предсједника Скупштине, генералног секретара Савјета Европе и његовог замјеника, генералног секретара Парламентарне скупштине СЕ, судије Европског суда за људска права, те комесара за људска права.

Делегација Парламентарне скупштине БиХ има пет чланова и пет замјеника чланова, који су распоређени у одговарајуће политичке групације и комитете према сопственим преференцијама. Посебна улога коју имају чланови Делегације огледа се у контактима са Мониторинг комитетом ПССЕ. С обзиром да је Босна и Херцеговина од пријема у чланство Савјета Европе под мониторингом испуњавања постпријемних обавеза, Мониторинг комитет ПССЕ редовно прати ситуацију у Босни и Херцеговини и припрема извјештаје на основу којих ПС Савјета Европе доноси резолуције и препоруке за дјеловање бх. власти.





Парламентарна скупштина Медитерана

Државе чланице ПСМ-а:

*Албанија, Алжир, Андора, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Еџипат,
Француска, Грчка, Хрватска, Израел, Италија, Јордан, Либан, Либијска
Арајска Цамахирија, Малија, Монако, Мароко, Кијар, Палестина,
Португал, Србија, Словенија, Сиријска Арајска Република, Македонија,
Тунис, Турска*

Парламентарна скупштина Медитерана (ПСМ)

Parliamentary Assembly of the Mediterranean

www.apm.org.mk

Парламентарна скупштина Медитерана израсла је из Конференције о безбједности и сарадњи на Медитерану, која се од 1990. године одвијала под окриљем Интерпарламентарне уније. У Грчкој (Нафплион) 2005. године одржана је посљедња Конференција о безбједности и сарадњи на Медитерану на којој је прихваћен статут Парламентарне скупштине Медитерана. Основна мисија Парламентарне скупштине Медитерана је окупљање представника медитеранских народа ради успостављања сарадње, дијалога и бољег разумијавања. ПСМ тренутно окупља 26 држава чланица које у Скупштини имају једнака права, а баве се свим питањима и доносе важне одлуке за све земље у региону.

Циљ Парламентарне скупштине је унапређење политичког дијалога, подстицање културне и економске размјене, продубљивање демократије и владавине права, поштовање људских права.

Парламентарном скупштином Медитерана руководи и координира Биро, који чини осам представника који једнако заступају сјеверне

и јужне земље региона. Преферира се да се одлуке у Скупштини доносе једногласно, или, алтернативно, већинским гласањем. У оквиру Скупштине дјелују три стална комитета која се баве политичким, економским и социјалним питањима. Статутом Скупштине

такође је предвиђено успостављање ад хок комитета или специјалних радних група. Скупштину и њена оперативна тијела опслужује Секретаријат. Сједиште Секретаријата Парламентарне скупштине Медитерана је на Малти.

*Једна од иницијатива
йојеклих из
Парламентарне
скупштине
Медитерана јесте
обилежаване 21.
марта као Дана
Медитерана*

Парламентарна скупштина Медитерана је идеално мјесто за организовање дискусија између парламентарних заступника, актера цивилног друштва и приватног сектора и политичара.

Циљ јој је да постане парламентарни центар за усавршавање о медитеранским питањима. Комитети ПСМ-а редовно се састају како би дискутовали о бројним питањима која се односе на културне, економске, политичке и друштвене услове у региону. Та питања укључују регионалну стабилност, културни дијалог и добро управљање.

Према Статуту Парламентарне скупштине Медитерана, Скупштина се састаје једном годишње на редовном засједању. У правилу, домаћин годишњег засједања је једна од држава чланица. Састав Скупштине и процес одлучивања воде се принципом једнакости држава чланица. Делегације парламената држава чланица имају највише пет чланова и треба да имају представнике оба пола. Свака делегација има право на пет гласова, уз услов да су присутна најмање два

*Службени језици
Скупштине су
енглески,
француски
и арајски*

члана делегације. Ако је присутан само један члан делегације, има право на само један глас. Одлуке у Скупштини доносе се консензусом, а у случајевима када није могуће постићи консензус, Скупштина доноси одлуке већином од 4/5. Скупштина бира предсједника и четири потпредсједника на период од двије године, као и предсједнике сталних комитета.

Биро је одговоран за координацију и припрему активности Скупштине и њених комитета, те помаже предсједнику у обављању његових функција. Биро чине предсједник Скупштине, четири потпредсједника и предсједници три стална комитета. Предсједник Скупштине сазива Биро најмање три пута годишње или када то сматра неопходним. Одлуке Бироа доносе се консензусом. Биро је одговоран за: давање препорука о пријему чланова у Скупштину, као и суспензији њиховог чланства, предлагање мјеста и датума одржавања сједница Скупштине, као и других састанака, утврђивање надлежности сталних комитета, припремање годишњег програма рада и буџета, усвајање завршног рачуна за претходну фискалну годину (на препоруку именованих ревизора), предлагање кандидата за мјесто генералног секретара, именовање амбасадора добре воље на предлог ПСМ-а.

Стални комитети припремају рад Парламентарне скупштине Медитерана путем мишљења и препорука. Баве се сљедећим питањима:

Стални комитет за политичку и безбједносну сарадњу (Први комитет) регионална стабилност: Односи између медитеранских партнера засновани на осам принципа (уздржавање од употребе силе, мирно рјешавање међународних спорова, неповредивост граница и територијалног интегритета држава, право народа на самоопредјељење и живот у миру на својим територијама у оквиру

међународно признатих граница, суверена једнакост држава и немијешање у унутрашње послове, поштовање људских права, сарадња међу државама те испуњавање међународних обавеза), питања мира, безбједности и стабилности, мјере изградње повјерења, контрола наоружања и разоружање, поштовање међународног хуманитарног права и борба против тероризма.

Стални комитет за економску, социјалну и сарадњу у области заштите животне средине (Други комитет) заједнички развој и партнерство: глобализација, економија, трговина, дегови, индустрија, пољопривреда, риболов, запошљавање и миграције, популација, сиромаштво, људска насеља, водени и енергетски ресурси, дезертификација земљишта и заштита животне средине, туризам, саобраћај, наука, технологија и технолошке иновације.

Стални комитет за дијалог између цивилизација и људских права (Трећи комитет): Узајамно поштовање и толеранција, демократија, људска права, равноправност полова, права дјецe и мањина, образовање, култура и наслеђе, спорт, медији и информације, те дијалог међу религијама.

Парламентарна скупштина БиХ пуноправна је чланица и активно учествује у раду ове парламентарне асоцијације путем трочлане делегације. С обзиром да су земље унутар ПСМ-а подијељене на двије геополитичке групације сјевер и југ, Босна и Херцеговина припада сјеверној геополитичкој групацији.





Парламентарна скупштина Организације сјеверноатлантског пакта

Државе чланице ПС НАТО:

Албанија, Белгија, Буџарска, Чешка Република, Данска, Естонија, Француска, Грчка, Холандија, Хрватска, Исланд, Италија, Канада, Летонија, Лијванија, Луксембург, Мађарска, Норвешка, Немачка, Пољска, Португал, Румунија, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Словенија, Шпанија, Турска, Велика Британија

Придружене чланице:

Аустрија, Азербејџан, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Финска, Македонија, Грузија, Јерменија, Молдавија, Руска Федерација, Србија, Шведска, Швајцарска, Украјина

Парламентарна скупштина Организације сјеверноатлантског пакта (ПС НАТО)

*Parliamentary Assembly of the North Atlantic
Treaty Organisation*

www.nato-pa.int

Парламентарна скупштина НАТО-а је међупарламентарна организација која окупља парламентарце из 28 држава чланица и 14 држава придружених чланица. Основана је 1955. године и тада је функционисала у форми годишње конференције парламентарца држава чланица НАТО-а. Циљеви Парламентарне скупштине НАТО-а могу се дефинисати као:

- подстицање дијалога међу парламентарцима о главним питањима безбједности,
- упознавање НАТО-а и влада чланица НАТО-а са мишљењем парламентарца,
- обезбјеђивање веће транспарентности политике НАТО-а и већег степена колективне одговорности,
- јачање трансатлантског односа,
- пружање помоћи у развоју парламентарне демократије интегрисањем парламентарца из држава које нису чланице Скупштине
- пружање директне помоћи парламентима који активно траже чланство у Скупштини
- повећање сарадње са земљама Кавказа и Медитерана
- пружање помоћи у развоју парламентарних механизма за ефикасну демократску контролу оружаних снага.

Парламентарна скупштина НАТО-а одржава *два пленарна засједања* годишње, једно у прољеће, крајем маја, и друго у јесен, у октобру или новембру. На *прољетном засједању* комисије разматрају своје извјештаје и састају се са званичницима влада и експертима. Скупштина на пленарној сједници разматра кључне теме и обраћају јој се државни лидери и лидери међународних организација: предсједник Парламентарне скупштине НАТО-а, високи званичник државе домаћина, генерални секретар НАТО-а и други.

На јесењем засједању усвајају се извјештаји комисија и препоруке које нису обавезујуће, али се упућују владама и парламентима држава чланица и придружених чланица. Генерални секретар НАТО-а упућује писану реакцију на препоруке. На јесењем засједању парламентарцима обраћа се предсједник Скупштине НАТО-а, високи званичник државе домаћина и генерални секретар НАТО-а. Бирају се званичници Скупштине: предсједник, пет потпредсједника и шеф финансија. Предсједник и пет потпредсједника бирају се на једногодишњи мандат и једном могу бити поново изабрани. Шеф финансија бира се сваке друге године.

Скупштина такође има Биро који чине предсједник, пет потпредсједника и шеф финансија и Стални комитет који чине по један члан сваке делегације држава чланица и предсједник, пет потпредсједника и шеф финансија.

*Радни језици
Скупштинине
су енглески и
француски*

Парламентарна скупштина НАТО-а има пет комисија и осам поткомисија. Комисије припремају извјештаје и препоруке у вези са НАТО-ом, који се затим разматрају на пленарној сједници. Препоруке се након усвајања упућују парламентима и владама држава чланица и придружених чланица, НАТО-у и другим међународним организацијама. Између осталог, комисијама се обраћају високи владини званичници. Све комисије одржавају састанке за вријеме прољетног и јесењег засједања. Комисија за одбрану и безбједност, Комисија за економију и безбједност и Политичка комисија такође се састају сваког фебруара у Бриселу са високим званичницима НАТО-а и ЕУ. У оквиру комисија постоје поткомисије, које се детаљније баве посебним питањима. Осам поткомисија обично се састају неколико пута годишње и посјећују различите земље како би се упознале са ситуацијом на терену и о томе припремиле извјештај.

Комисије:

1. *Комисија за цивилну димензију безбједности*
Поткомисија за демократско управљање
2. *Комисија за одбрану и безбједност*
Поткомисија за трансатлантску сарадњу у области одбране и безбједности
Поткомисија за будуће способности у области безбједности и одбране
3. *Комисија за економију и безбједност*
Поткомисија за економску сарадњу Истока и Запада
Поткомисија за трансатлантске економске односе
4. *Комисија за политичка питања*
Поткомисија за трансатлантске односе
Поткомисија за партнерства НАТО-а
5. *Комисија за науку и технологију*
Поткомисија за питања ширења војне технологије.

Скупштина сваке године организује три *Rose-Roth* семинара и два семинара Медитеранског дијалога, те програм за парламентарце у којем учествују нови чланови парламента. Скупштина такође одржава годишњи парламентарни трансатлантски форум у Сједињеним Америчким Државама, на којем чланови Скупштине с америчким стручњацима разматрају трансатлантска гледишта о низу питања у вези са НАТО-ом.

Од 25. маја 2007. Парламентарна скупштина БиХ у Парламентарној скупштини НАТО-а има статус придружене чланице. Делегација Парламентарне скупштине БиХ има три члана.





Парламентарна димензија Централноевропске иницијативе

Државе чланице ЦЕИ:

Албанија, Аустрија, Бјелорусија, Босна и Херцеговина, Буџарска, Црна Гора, Чешка Република, Хрватска, Италија, Мађарска, Македонија, Молдавија, Пољска, Румунија, Србија, Словачка, Словенија, Украјина

Парламентарна димензија Централноевропске иницијативе (ПД ЦЕИ)

*Parliamentary Dimension
of the Central European Initiative*

www.ceinet.org

Поријекло Централноевропске иницијативе лежи у уговору који су 11. новембра 1989. године у Будимпешти потписале Аустрија, Италија, Мађарска и Југославија, који успоставља платформу за међусобну политичку, економску и културну сарадњу под називом Квадригона. Пријемом Чехословачке у мају 1990. године иницијатива мијења име у Пентагонала, а уласком Пољске 1991. године промијенила је назив у Хексагонала. Слиједом промјена у Европи с почетка деведесетих година 20. вијека отвара се пут за пријем нових чланова земаља бившег Совјетског Савеза (Бјелорусија, Молдавија, Украјина, Чехословачка коју замјењују Чешка и Словачка) и земаља бивше Југославије. У току 1992. године иницијатива је коначно добила назив Централноевропска иницијатива. Босна и Херцеговина постала је чланица Централноевропске иницијативе 17. јула 1992. године. Данас Централноевропска иницијатива у свом чланству окупља 18 држава, од којих девет држава које су уједно и чланице ЕУ, те девет држава које још увијек нису ушле у чланство Европске уније.

Централноевропска иницијатива функционише кроз различите структуре:

- владина димензија (одржавање самита ЦЕИ годишњег састанка шефова влада, уз истовремено одржавање економског форума, одржавање годишњег састанка министара спољних послова, министара економије и других министарских састанака)
- парламентарна димензија ЦЕИ пружа парламентарну подршку циљевима Централноевропске иницијативе
- пословна димензија ЦЕИ у којој сарађују спољнотрговинске коморе држава чланица.

Централноевропска иницијатива остварује редовне контакте са Европском унијом и сарађује са другим међународним организацијама и институцијама као што су ОЕЦД (Организација за економску сарадњу и развој), Савјет Европе, ОЕБС (Организација за безбједност и сарадњу у Европи), ЕБРД (Европска банка за обнову и развој), УНЕЦЕ (Економска комисија Уједињених нација за Европу), и са другим регионалним форумима попут Јадранско-јонске иницијативе, Дунавског процеса сарадње, Црноморске економске сарадње (БСЕЦ), Процеса за сарадњу у Југоисточној Европи (СЕЕЦП).

*Службени језик
Парламентарне
димензије ЦЕИ
је енглески*

ЦЕИ представља израз кохезије и солидарности у Европи и доприноси реализацији заједничких мултилатералних и билатералних пројеката, а посебно:

- *Јача добросусједске односе*
- *Унапређује људску димензију*
- *Промовише сарадњу у области науке и технологије, привреде, заштите животне средине, као и у трговини, туризму и култури, те помаже у специфичним областима сарадње.*

Један од главних циљева Централноевропске иницијативе јесте да приближи међусобно земље централне, источне и југоисточне Европе и да им пружи помоћ у процесу припрема за чланство у Европској унији. Предсједавање Парламентарном димензијом ротира се годишње у складу са предсједавањем на нивоу министара спољних послова и шефова влада. Ротација се обавља на почетку календарске године према абecedном реду имена држава чланица на енглеском језику. Иза Босне и Херцеговине већ стоји успјешно предсједавање Централноевропском иницијативом у 1997. години.

Величина делегација у Парламентарној димензији ЦЕИ одређује се на сљедећој основи: три члана на број становника до 5 милиона, пет чланова на број становника од 5 до 12 милиона, и седам чланова на број становника већи од 12 милиона. По том основу, Босна и Херцеговина има право на трочлану делегацију коју редовно прати секретар делегације. Пословник ПД ЦЕИ предвиђа да сваки члан делегације може имати по једног замјеника, како би се обезбиједило редовно учешће на сусретима унутар парламентарне димензије.

Парламентарна димензија ЦЕИ функционише путем:

- Годишњег састанка Парламентарне скупштине Централноевропске иницијативе који се одржава у јесен. На годишњем састанку у правилу учествује цијела делегација државе чланице;
- Годишњег састанка Парламентарног комитета ЦЕИ који се одржава у прољеће. На том састанку учествују по два представника сваке земље: шеф парламентарне делегације и један члан делегације;
- Сталног комитета који чине предсједник Парламентарне димензије ЦЕИ, два потпредсједника, предсједавајући општих комитета и предсједавајући државних парламентарних делегација. Стални комитет обезбјеђује континуитет и ефикасно функционисање Парламентарне димензије ЦЕИ између засједања;

Три општа комитета:

1. Комитет за политичке и унутрашње послове, надлежан за политичка питања од заједничког интереса, борбу против организованог криминала и тероризма, цивилну заштиту, миграције, мањине;
2. Комитет за економске послове, надлежан за пољопривреду, мала и средња предузећа, саобраћај и комуникације, међурегионалну и прекограничну сарадњу, обнову и развој, заштиту животне средине, енергију и туризам;
3. Комитет за културу, надлежан за питања културе, образовања, науке и технологије, питања младих, људских ресурса, информисања и медија.

Свака делегација има најмање једног члана у сваком општем комитету.

На састанцима парламентарне димензије ЦЕИ усвајају се завршни документи у форми декларација и препорука које се упућују националним парламентима на разматрање.

Остали мултилатерални форуми



СЕЕСП - Процес сарадње у југоисточној Европи

СЕЕЦП - Процес сарадње у југоисточној Европи (СЕЕЦП)

South East European Cooperation Process

СЕЕЦП представља форум за дипломатски и политички дијалог између Републике Албаније, Босне и Херцеговине, Републике Бугарске, Грчке Републике, Бивше Југословенске Републике Македоније, Републике Молдавије, Румуније, Републике Србије, Републике Турске, Републике Хрватске и Републике Црне Горе. СЕЕЦП је сљедбеник Пакта стабилности за југоисточну Европу креиран на иницијативу ЕУ, озваничен 1999. године.

Иницијатива покренута је у Софији у јулу 1996. године, на састанку министара спољних послова земаља југоисточне Европе, када је одлучено да се покрене дугорочни процес мултилатералне сарадње између држава чланица у сљедећим областима:

- Јачање стабилности, безбједности и добросусједских односа;
- Економски развој;
- Хуманитарна, друштвена и културна питања;
- Правда, борба против организованог криминала и трговине дрогама, кријумчарење возила и тероризам.

У оквиру СЕЕЦП-а дјелује парламентарна димензија која се заснива на годишњим конференцијама⁴ предсједника парламената држава чланица овог форума. Мада је идеја о институционализацији парламентарне сарадње у југоисточној Европи, односно успостављање парламентарне димензије СЕЕЦП-а присутна још од самих зачетака овог форума, на конференцији одржаној у Анталији, Турска, од 5. до 8. јуна 2010. године, у вези с тим питањем предузети су први конкретни кораци. Наиме, државе чланице су иницирале формирање радне групе с циљем формулације смјерница и начина за даљи развој парламентарне димензије СЕЕЦП-а, што води ка успостављању парламентарне скупштине. Парламентарна скупштина БиХ је активан учесник у овом радном тијелу као и Процесу сарадње у југоисточној Европи у цјелини.

⁴ *Парламентарна скупштина БиХ је 27. 03. 2004. године, у вријеме председавања БиХ СЕЕЦП-ом, организовала годишњу конференцију председавајућих која је резултирала заједничком декларацијом којом је оснажена добросусједска сарадња у оквиру СЕЕЦП-а и власништво држава чланица над овим процесом, као и даје подстицај за даље унапређење сарадње на различитим пољима с циљем напредовања на путу ка европским иницијативама.*





**Глобална организација парламентарца
за борбу против корупције**

Глобална организација парламентарца за борбу против корупције (ГОПАК)

Global Organization of Parliamentarians against corruption

ГОПАК - Глобална организација чланова парламента за борбу против корупције основана је 2002. године на свјетској конференцији чији је домаћин био Парламент Канаде. Јасно дефинисана мисија ГОПАК-а јесте смањење корупције побољшањем ефикасности рада парламента као институција које надзиру рад органа власти, гдје чланови парламента треба да буду лидери у борби против корупције. Томе у прилог иде чињеница да парламенти имају уставна овлашћења и надлежности да своје органе власти позивају на одговорност. Такође, у складу са својим политичким и техничким могућностима експертних организација и кључних актера, могу знатно унаприједити иницијативе за борбу против корупције.

Глобална организација чланова парламента за борбу против корупције састоји се од регионалних секција које саме собом управљају и саме се финансирају као и од великог броја парламентарних секција. На челу Глобалне организације је Глобални управни одбор који има три члана из сваке од регионалних секција. Управни одбор бира предсједника и Извршни одбор који управља његовим пословима.

Парламентарне секције Глобалне организације, уз неколико изузетака, раде у блиској сарадњи са секцијама организације *Транспаренси интернешнал* у свакој појединој земљи, као и са другим организацијама грађанског друштва.

Циљеви због којих се регионална секција Глобалне организације чланова парламента за борбу против корупције (Свјетска организација) оснива су:

1. испуњење циљева ГОПАК-а унутар земаља чланица у циљу успостављања принципа којима се подстиче транспарентност, одговорност и добра управа
2. промоција владавине права и одговорности државних институција;
3. изградња капацитета парламената и чланова парламента у региону како би могли надзирати активности својих влада и других јавних институција и да их на тај начин учине одговорнијим за свој рад;
4. подстицање и омогућавање размјене информација, знања и искуства између својих чланова;
5. размјена информација о наученим лекцијама и позитивним искуствима у вези са мјерама за борбу против корупције;
6. охрабривање парламената и чланова парламента да доносе законе који промовишу добру управу, јасност и одговорност;
7. промовисање мјера усмјерених на ефикасну борбу против корупције и подизање опште свијести о питању корупције на свим друштвеним нивоима;
8. едукација чланова парламента и креатора политике рада о постојању, природи и начинима борбе против корупције;

9. заговарање укључења мјера за борбу против корупције у све програме и рад владе на побољшању капацитета институција појединих земаља и регионалних институција које се односе на ефикасну борбу против корупције;
10. рад са тијелима појединих земаља и регионалним тијелима на мобилизацији средстава за програме борбе против корупције.

Национална секција ГОПАК-а при Парламентарној скупштини БиХ постоји од јуна 2008. године и има једанаест чланова.

Осим наведених, Парламентарна скупштина БиХ остварила је значајно учешће и на другим мултилатералним форумима као што су: Европска одбрамбена и безбједносна скупштина Скупштина ЗЕУ (гдје БиХ има статус посматрача), Еуромедитеранска парламентарна скупштина (ЕМПА), Конференција парламентарних комисија за европске интеграције држава у Процесу стабилизације и придруживања (КОСАП), Јадранско-јонска иницијатива, Цетињски парламентарни форум (ЦПФ), Регионални центар за помоћ у спровођењу споразума о контроли наоружања и верификацији (РАЦВИАЦ), Форум Кран Монтана. Поред тога, посланици и делегати укључени су у активности које организује Европски парламент, као што су колоквијуми, семинари, међупарламентарни сасанци, као и разне друге врсте активности.

ПАРЛАМЕНТАРНА ДИПЛОМАТИЈА



IV - БИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА

Билатерална сарадња представља окосницу међународних односа на чијим основама се даље развијају мултилатерални и глобални међудржавни односи. Уопштено, на билатералном нивоу рјешавају се питања и односи између двије земље, путем разговора, докумената који су из њих произашли, те праћења даљег развоја тих односа.

Предности парламентарне дипломатије на билатералном нивоу

На глобалном плану, парламентарна дипломатија добија све више на значају. Њен допринос се огледа у могућностима проналаска рјешења за спорна питања путем дијалога и разговора, равноправним учешћем представника владајућих странака и опозиције, због чега отвара врата тамо гдје су она затворена извршној власти. На тај начин се ствара амбијент за јачање односа између земаља.

Активна парламентарна дипломатија је инструмент интензивног политичког лобирања. Редовни контакти и комуникација између парламената могу бити веома значајни за остваривање државних интереса и усвајање закона који доприносе бољој сарадњи двију земаља.

Билатерални односи Парламентарне скупштине БиХ:

Међународне активности Парламентарне скупштине БиХ значајно доприносе остваривању спољнополитичких приоритета БиХ, првенствено развијању јаким и пријатељских веза на билатералном нивоу. У складу са званичном политиком Босне и Херцеговине,

приоритет се даје сарадњи са сусједним државама, те државама чланицама Савјета за спровођење мира, односно државама чланицама ЕУ.

Парламентарна скупштина БиХ билатералну сарадњу остварује на нивоу: предсједавајућих домова, група пријатељства и парламентарних тијела: комисија, делегација и сл.

Билатерална сарадња на нивоу предсједавајућих и замјеника предсједавајућих Дома народа и Представничког дома Парламентарне скупштине БиХ: с циљем промовисања интереса и развојних могућности БиХ а на основу утврђене стратегије, предсједавајући и замјеници предсједавајућих оба дома Парламентарне скупштине БиХ покрећу билатералне иницијативе и воде интензиван политички дијалог са представницима парламената али и са највишим државним званичницима и дипломатским представницима других земаља.

Међупарламентарне групе пријатељства Парламентарне скупштине БиХ за билатералну сарадњу са парламентарним тијелима других земаља: приоритетни задатак међупарламентарних група пријатељства је успостављање веза с одговарајућом парламентарном групом друге државе те развој и унапређење билатералних односа. Међупарламентарне групе пријатељства подстичу унапређење односа и укупне сарадње стварањем климе за брже и ефикасније рјешавање питања од заједничког интереса, као и унапређење пријатељских односа.

Међупарламентарне групе пријатељства чине од 6 до 11 чланова равномерно заступљених из оба дома, уз поштовање националне и страначке структуре Парламентарне скупштине БиХ. Посланици и делегати одређују се за међупарламентарну групу пријатељства на основу познавања одређене земље, регије, знања језика.

У Парламентарној скупштини БиХ формирано је шест група пријатељства:

1. **Група за сусједне земље** (Србија, Хрватска, Словенија, Црна Гора, Македонија, Италија, Аустрија, Албанија, Грчка, Кипар, Малта)
2. **Група за западну Европу** (Њемачка, Швајцарска, Холандија, Белгија, Луксембург, Лихтенштајн, Шпанија, Норвешка, Шведска, Данска, Финска, Исланд, Француска, Велика Британија, Ирска и Португал)
3. **Група за средњу и источну Европу** (Руска Федерација, Украјина, Бјелорусија, Литванија, Летонија, Естонија, Узбекистан, Јерменија, Таџикистан, Туркменистан, Киргистан, Казахстан, Пољска, Чешка, Словачка, Турска, Бугарска, Молдавија, Румунија, Грузија и Азербејџан)
4. **Група за Азију** (Кина, Индија, Индонезија, Иран, Бангладеш, Филипини, НР Кореја, Република Кореја, Тајланд, Брунеји, Шри Ланка, Лаос, Малдиви, Монголија, Мијанмар, Сингапур, Непал, Вијетнам, Пакистан, Малезија)
5. **Група за Африку и земље Блиског истока** (Египат, Јужноафричка Република, Либија и остале земље Африке, Саудијска Арабија, Израел, Јордан, Либан, Ирак, Сирија, Палестина, Кувајт, Катар, Уједињени Арапски Емирати, Оман, Бахреин и Јемен)
6. **Група за Сјеверну и Јужну Америку, Аустралију, Океанију и Јапан** (Аустралија, Нови Зеланд, Јапан, Океанија, земље Јужне Америке, Куба, САД, Канада и Мексико).

Међупарламентарне групе пријатељства имају предсједавајућег и два замјеника, од којих су предсједавајући и први замјеник из различитих домова, те секретара који је службеник Сектора за међународне односе и протокол.

Међународно учешће Парламентарне скупштине БиХ одвија се и кроз рад скупштинских радних тијела која својим редовним активностима дјелују у смјеру реализације спољнополитичких циљева Босне и Херцеговине. Посебно активно дјелују Комисија за спољне послове Представничког дома, Комисија за спољну и трговинску политику, царине, саобраћај и комуникације Дома народа и Заједничка комисија за европске интеграције.

С циљем сарадње са другим парламентима формирају се и привремене делегације и мјешовита радна тијела у зависности од природе међународног догађаја. Међународна сарадња реализује се и кроз сталне контакте и усавршавања службеника у Секретаријату Парламентарне скупштине БиХ, при чему се државни службеници, запослени у стручним службама, учешћем на међународним стручним скуповима образују и оспособљавају за што квалитетнију подршку раду Парламентарне скупштине БиХ.

V - ПРОТОКОЛ

Дипломатски протокол⁵ је скуп правила и обичаја о понашању у међудржавним односима, дипломатском опхођењу, церемонијалу и куртоазији.

Значајан допринос у универзалној кодификацији наведених правила постигнут је усвајањем двију бечких конвенција: о дипломатским и конзуларним односима, чиме су овим категоријама дати одговарајући правни, вриједносни и оперативни оквири, примјењиви упркос разликама у моћи и величини земаља и стању међусобних односа.

Бечком конвенцијом о дипломатским односима прописана су нека устаљена правила, чије непоштовање може изазвати не само дипломатске неспоразуме него и озбиљне спорове међу државама. Ипак, правила дипломатског протокола разликују се од државе до државе. Свака држава има своје специфичности када је ријеч о међународним односима. Оно што је у неким уобичајено, у другима се може сматрати увредом, те је значајно познавање обичаја државе са којом се остварује контакт. Информације о одређеним правилима и изузецима добијају се путем амбасада, материјала, подсјетника, платформи, који осим политичких и економских података садрже и податке о култури, начину живота, религији,

⁵ Сама ријеч *прошoкол* (зрчкоз *пoријекла*, и у *пoчeткy* је означавала *вршцу или пeчаћ* који се лијeпиo на документe као доказ њeгoвe *oригиналноcти*), данас означава *својеврсни међународни cпoразум, збирку писаних и обичајних норми међусoбног пoнашања држава и њихових пpедcтавника*, као и *пoсeбну уcтaнoву или више њих које се бавe пpимјeном наведених норми.*

обичајима. На тај начин се превазилазе и избјегавају могући неспоразуми у разумијевању традиционалних и обичајних норми појединих земаља.⁶ Из наведених разлога у протоколарној пракси се утврђује једнообразност протоколарног церемонијала.⁷

Полазећи од чињенице да протоколарни послови имају и политички карактер, било би значајно да Предсједништво БиХ и Парламентарна скупштина БиХ договоре и ускладе нормирање и уједначавање праксе у сагласности са међународним протоколарним одредбама и садашњом праксом у земљи. С тим у вези, за рад Протокола било би посебно важно усвајање јединствене *пресеанс*⁸ листе коју би Парламентарна скупштина БиХ, на приједлог Предсједништва БиХ, озваничила својим одлукама и потврдила у оба дома.

Посјете страних делегација Парламентарној скупштини БиХ реализују се према оријентационим радним плановима домова Парламентарне скупштине БиХ. Позив за посјету упућује Парламентарна скупштина БиХ посредством дипломатско-конзуларних представништава и Министарства иностраних послова БиХ, али подстицај може дати и држава из које делегација долази. Одлуке о реализацији посјета Парламентарној скупштини БиХ доносе колегијуми Представничког и Дома народа Парламентарне скупштине БиХ.

⁶ (*пшћпање руковања - мушкарци у Ирану не рукују се са женама, пшћпање жалостии - црна боја жалостии у многим европским земљама није примјерена у Кини, ждје се бијелом бојом исказује шуга и сл.*)

⁷ *Када је ријеч о службеним посјетима сшћраних државника и делегација Босни и Херцеговини, води се рачуна о сљедећем: ушћрђивање врстие и програма посјетие, службене почасшћии и церемоније, свечани дочек и исшћрашћај, шћрашћња делегација, обједи, шћријеме и кокшћтели, размјена сувенира и начин финансирања посјетии. По шћшћпању службених посјетии функционера Босне и Херцеговине сшћраним државама, државним и друшћим шћрославама и свечаносшћиима, најчешће су сљедеће шћрошћоколарне активносшћии: слање честшћишћии и шћолагање вијенаца, академије и друге шћолишћичке, шћривредне, кулшћтурне и сличне манифестшћиације, уручивање одликовања, јубилеји и шћокровишћелшћиива, националне жалосшћии, сахране и комеморације.*

⁸ *Пресеанс, шћоједносшћиављено, значи међусобни ранг односно ред шћрвеншћива.*

Посјете страних делегација

Шефовима страних држава, влада и партија, државним и државно-партијским и другим делегацијама и истакнутим личностима на високом нивоу који долазе у нашу земљу на позив највиших функционера, као и на позив највиших органа власти и других институција, обезбјеђује се одговарајући протоколарни третман у Босни и Херцеговини, те личностима које долазе на међународне скупове и поводом других значајних догађаја у нашој земљи.

Посјете имају сљедећи карактер:

1. државни
2. полуслужбени
3. друштвено-политички
4. приватни
5. инкогнито.

Под државним, подразумевају се сљедеће посјете:

- шефа државе
- председника скупштине или парламента
- потпредседника државе
- председника владе
- потпредседника владе
- министра спољних послова
- министра одбране
- парламентарних делегација или високих скупштинских функционера
- осталих ресорних министара
- мисије добре воље
- високих функционера међународних организација.

Основне протоколарне норме и обиљежја државних посјета:

- У складу са протоколарним нормама у земљи, службене посјете страних државника једне земље организују се, у правилу, једном у току једне године. Наредна посјета страног државника, ако долази у истој функцији, има полуслужбени или приватни карактер;
- Службене посјете се, у правилу, узвраћају;
- Посјете страних државника, укључујући и шефове држава, када долазе на разне међународне скупове, на годишњи одмор или се налазе на пропутовању и слично имају полуслужбени или приватни карактер;
- карактер посјета парламентарних, културних, привредних и других делегација утврђује се посебно за сваку делегацију;
- Приликом службене посјете страни државници и делегације страних држава имају право на почести, привилегије и олакшице које произилазе из имунитета у складу са њиховим рангом, а који су регулисани Конвенцијом о специјалним мисијама од 8. децембра 1969. године. Почести зависе од карактера посјете и уз имунитете и привилегије такође припадају члановима службене пратње и породици страног државника;
- Трајање посјете зависи од карактера посјете и утврђује се програмом посјете;
- Службени дио посјете ограничава се на вријеме утврђено програмом посјете и обично се не предвиђа у вријеме државних и националних празника, као ни у вријеме викенда. У изузетним случајевима може се и тада предвидјети.

Дужности Протокола Парламентарне скупштине БиХ

Значај и присуство протокола односи се на све парламентарне активности, и билатералног и мултилатералног карактера. У том смислу Протокол Парламентарне скупштине БиХ обавља широку палету активности прилагођених формату манифестације коју прати:

- организује, координира и реализује церемонијалне и протокарне манифестације у којима углавном учествују чланови Парламентарне скупштине БиХ (инаугурације, организовање свечаних и конститутивних сједница оба дома, полагање заклетве чланова ПС БиХ, именовање чланова Савјета министара БиХ, обраћање високих званичника у ПС БиХ, церемонијално потписивање аката, државни празници, државне сахране, свечани и службени обједи, приједи, коктели и сл.),
- учествује у припреми и реализацији посјета и састанака делегација Парламентарне скупштине БиХ иностранству;
- учествује у припреми и реализацији посјета страних шефова држава, влада, министара, високих представника међународних организација и других ВИП личности Парламентарној скупштини БиХ.

С циљем адекватне припреме за наведене активности и манифестације, Протокол је дужан да сачини приједлог програма посјете, према упутствима и сугестијама домаћина посјете и интересима земље домаћина. Приједлог програма се израђује, по могућности, 10-15 дана раније, а детаљни програм два-три дана прије посјете.

Када страни државник долази са супругом, обично се припрема посебан дио програма за супругу. Програм посјете Босни и Херцеговини шефа државе, предсједника парламента и предсједника владе утврђује се у сагласности са предсједавајућим Предсједништва БиХ, предсједавајућим домова Парламентарне скупштине БиХ, односно предсједавајућим Савјета министара БиХ. Усвојени програм посјете не може се мијењати, осим по изричитој жељи госта или усљед неке непредвиђене околности. Програм посјете реализује Протокол у сарадњи са одговарајућим државним органима, као и органима власти на нижем нивоу, на чијем се подручју одвија програм, као и са другим органима и организацијама које гост посјећује.

Како би се осигурало несметано одвијање програма посјете, Протокол Парламентарне скупштине БиХ предузима низ радних, протоколарних, организационих задатака у договору са протоколом парламента гостујуће државе:

- утврђује обострано прихватљив термин посјете,
- тачан састав делегације,
- имена и функције свих чланова делегације;
- усаглашава програм боравка делегације;
- одређује домаћина и састав наше делегације за званичне разговоре;
- прибавља од МИП-а и других надлежних органа платформу, која садржи основне тезе за разговоре и одговарајуће информације о дотадашњим односима и сарадњи са том земљом, које укључују прецизан преглед стања политичких, културних, економских и конзуларних односа;
- организује превоз и смјештај делегације;
- одређује личности које ће дочекати и испратити делегацију;
- обезбјеђује нужне одговарајуће мјере безбједности током цијеле посјете;

- договара састанке и објезде;
- договара одржавање прес-конференције;
- утврђује језик на којем ће се разговори водити;
- обезбјеђује преводиоце;
- уколико делегација путује авионом, обавјештава аеродром, полицијска и царинска тијела на аеродрому са свим подацима о лету, резервише VIP салон; те,
- уколико делегација путује аутомобилима, обавјештава Граничну полицију БиХ, којој доставља све податке у вези с путем;
- уобичајено је да амбасадор земље домаћина (коју делегација посјећује) буде укључен у реализацију цјелокупног програма посјете;
- детаљно одређује све елементе програма, зависно од тога с ким делегација жели одржати састанке и шта све жели посјетити (које органе власти и институције, нпр. програмом се може предвидјети: посјета неком универзитету, болници, институту, привредном центру, сусрет са грађанима земље који привремено или стално бораве на територији државе домаћина, обилазак и разгледање знаменитости града, одлазак из главног града и обилазак неких других дијелова земље... настоји се изаћи у сусрет посебним жељама гостујуће делегације, ако је то могуће);
- утврђује размјену поклона (најчешће се поклањају умјетничка дјела, копије археолошких или историјских вриједности, рукотворине, репрезентативне књиге, пића...). Одабир поклона утврђује се у складу са Правилником о међународним активностима Парламентарне скупштине БиХ.⁹

⁹ *Поклони које су чланови Парламентарне скупштине БиХ уручивали приликом досадашњих посјета страних делегација су: свилена марама, књига Фојнички зрбовник, којија колекције средњовјековног новца, знак ПСБиХ, Повела Кулина бана, босански звекир, реплика средњовјековног кованог новца босанског краља Стејана Томашевића, монографија Сафеи Зеџ, књига Сарајево монографија, умјетничка дјела која симболизују границе БиХ са зрбом, којија ситећка из Какња, слика Касиела Бањалука, слика Спароџ мосија Мосиар и мнози дружи.*

За реализацију посјете стране делегације Парламентарној скупштини БиХ, у складу са општепризнатим протоколарним нормама и протоколарним упутствима, потребно је знати и сљедеће:

Дочеку и испраћају предсједника скупштине или парламента присуствује до седам особа:

- предсједавајући домова Парламентарне скупштине БиХ,
- замјеници предсједавајућих домова Парламентарне скупштине БиХ,
- предсједавајући Комисије за спољне послове Парламентарне скупштине БиХ,
- предсједник Скупштине града Сарајева,
- један делегат или посланик у Парламентарној скупштини БиХ,
- руководиоца Сектора за међународне односе и протокол Парламентарне скупштине БиХ,
- шеф Одјела за протокол.

Дочеку и испраћају парламентарне делегације присуствују:

- функционери, зависно од ранга и значаја личности која предводи делегацију дате земље,
- предсједавајући комисија Парламентарне скупштине БиХ,
- предсједавајући група пријатељства

- руководилац Сектора за међународне односе и протокол Парламентарне скупштине БиХ,
- шеф Одјела за протокол.

Парламентарној делегацији даје се пратња саобраћајне полиције у складу са важећим нормама безбједносних структура земље и њиховим процјенама.

На приједлог координатора посјете, домаћин посјете одређује почасну пратњу коју чини неко од државних званичника земље домаћина. Незваничну пратњу чине особе одговорне за реализовање програма посјете (протокол, безбједност, официр за везу, љекарска служба), а техничку пратњу чине особе које обављају техничке послове (багажери, конобари и др.). Чланове незваничне и техничке пратње одређује Протокол. За сваку делегацију одређује се посебни састав пратње:

Предсједнике парламената на путу по Босни и Херцеговини прате:

- замјеник предсједавајућег Парламентарне скупштине БиХ,
- предсједавајући Комисије за спољне послове Парламентарне скупштине БиХ или посланик/делегат у рангу те особе
- друго особље које се делегира у складу са договором са Секретаријатом Парламентарне скупштине БиХ
- шеф Протокола.

Обједи:

Свечани ручак и вечера:

Приликом службених посјета уобичајено је да се страном госту и делегацији приређује свечани ручак или вечера. *Свечани карактер* имају обједи који се приређују у част највиших страних гостију и на који се позива већи број високих функционера БиХ. *Радни карактер* имају обједи на које се позивају обје делегације које учествују у разговорима. *Интимни карактер* имају обједи којима присуствује најужи круг сарадника госта и домаћина, док *приватном обједу* присуствују само гости.

Програмом боравка предвиђено је ко ће бити домаћин, гдје и када ће се одржати свечани ручак или вечера и ко ће присуствовати. Уобичајено је да се свечани ручак или вечера приређује само једном у току посјете. У полуслужбеном дијелу посјете, ручак и вечера свечаног карактера приређује се само у изузетним случајевима.

На свечане обједи које приређује предсједавајући једног од домова Парламентарне скупштине БиХ позива се до 40 званица. У договору са координатором, односно домаћином посјете, Протокол израђује листу званица у складу са пресеансом, укључујући госте званичника Босне и Херцеговине. Протокол припрема позивнице за госте и пратњу које уручује секретару делегације приликом доласка у објект у којем ће делегација бити смјештена, те провјерава ко од званица може присуствовати обједу, након чега саставља коначну листу.

Протокол брине о јеловнику, водећи рачуна и о израженим жељама гостију. Припрема на посебној мапи план стола, те на осмишљеним картицама исписује имена узваника. Мапа са планом стола ставља се на видљиво мјесто испред просторије у којој ће се одржати

ручак или вечера. Чести су случајеви да особље Протокола упућује званице и спроводи их до одговарајућег мјеста сједења. При прављењу распореда за столом треба водити рачуна о пресеансу страних¹⁰ и домаћих званица. Представник Протокола уручује званицама картице приликом њиховог доласка. Ако је број званица мали, представник Протокола упознаје госте са мјестом које заузимају за столом. Представник Протокола провјерава да ли је сто припремљен, дочекује госте и уводи их у просторију гдје се послужује аперитив. У салу гдје се служи објед посљедњи улазе главни гости и домаћин, а остале званице дочекују их стојећи иза својих мјеста за столом. Обједи у правилу трају један сат и 30 минута и уобичајено је да од стола први устаје домаћин, односно домаћица.

Пријем:

Приједи су један од најчешћих облика сусрета дипломата и особа из радне и званичне средине државе пријема, односно сједишта. Они могу да буду званични и незванични, а поводи су различити: национални празник, долазак новог шефа мисије или одлазак дотадашњег, значајан датум из историје, долазак државне делегације итд. Најчешћи и скоро редовни су приједи дипломатских мисија свих држава организовани поводом националних празника њихових земаља.

У вези са позивањем на приједи, веома је важно истаћи правило недискриминације. Ако се позива дипломатски кор, могу се позвати или сви представници држава са којима држава именована одржава дипломатске односе или нико (позив само доајену дипломатског кора евентуално не би могао да буде схваћен као

¹⁰ Страним званицама које имају исти ранг као и домаће званице даје се првеност у пресеансу.

дискриминација, с обзиром да они представљају читав кор, односно представнике свих држава). Шеф државе се обично не позива на пријем, осим уколико пријем приређује шеф државе именована или му присуствује као гост. Иако предсједници влада у многим нарочито значајним државама не одлазе на пријеме, ред је да им се пошаље позивница.

Уобичајено је да приликом боравка страних гостију и других пригодних свечаности наши високи функционери приређују пријеме. Пријем се обично приређује у времену од 11.00 до 13.00 часова и од 19.00 до 21.00 час. У позивници се означава вријеме трајања пријема. Позивнице за пријем шаљу се благовремено, по могућности мјесец дана унапријед, а најкасније десет дана прије одржавања пријема. Протокол са домаћином утврђује мјесто, датум и вријеме одржавања пријема и број званица, затим саставља текст позивнице, штампа и уручује позивнице, договара се о врсти и обиму послужења на пријему, те брине о прихватању званица и уређењу просторија за пријем.

Домаћин дочекује госте на улазу просторије у којој се одржава пријем, задржава се до 15 минута, а затим се придружује званицама. На улазу га замјењује функционер којег он одреди или представник Протокола.

Позивница:

Одржавање пријема или коктела незамисливо је без слања позивница свакој позваној особи. Позивница мора бити штампана на посебном тврдом папиру, по могућности бијеле боје и на њој морају бити назначени име и функција онога који позива, те назив титуле и функција онога који је позван. На позивници такође морају бити назначени: датум одржавања пријема са даном у седмици,

пригода окупљања, сат и мјесто пријема. На крају се даје и опис одијела које се тражи од гостију, при чему уз одговарајуће мушко одијело иде и одговарајућа женска хаљина. Позивнице у доњем десном углу садрже скраћену напомену: R.S.V.P. тј. Молимо одговор. Позивнице за свечаније прилике обично су раскошнијег изгледа, при чему се ипак не смије прећи граница укуса.

Коктел:

Коктели се приређују у времену од 11.00 до 13.00 и од 17.00 до 19.00 часова. На позивници се такође означава вријеме трајања коктела. У односу на пријем, послужење на коктелу је мање по обиму и разноврсности. Врста послужења не треба да пређе уобичајени обим предвиђен за ту прилику. Домаћин, у договору са Протоколом и одговарајућом службом, претходно утврђује наруџбу за набавку послужења и само у изузетним приликама може је накнадно мијењати.

Резиме:

Много је чињеница које не припадају стриктно протоколу, правила пристojног понашања у свакодневном животу, која се понекад забрављају у пракси и у круговима дипломата.

На званичним пријемима и сличним манифестацијама није пристojно јести (па чак ни пити) за вријеме говора домаћина и високих гостију. Такође, у разним приликама, када је првих неколико редова резервисано за госте одређеног ранга (обично за чланове владе и евентуално шефове дипломатских мисија) није препоручљиво сједати на та мјеста ако већ нису примјерена вашем рангу, јер то домаћин може оцијенити као непристojно понашање.

На скуповима у затвореним просторијама гдје говори шеф државе, предсједник владе или неки други високи функционер, није препоручљиво скуп напуштати раније, до завршетка излагања и док се главни гости не повуку из сале.

Интимизација у дипломатији није општеприхваћена категорија. Стране амбасадоре, министре и више функционере, уколико с њима нисте блиски, треба ословљавати са екселенцијом и у писменој и у усменој конверзацији. Изузетак је Велика Британија, гдје је коришћење овог израза неуобичајено: лордови се ословљавају са сер уз лично име, никако презиме.

Протокол је веома значајан у дипломатској комуникацији. Постоје обавезна правила која се стриктно морају поштовати, а то је питање пресеанса у службеним пословима и приликама, као и поштовање одлуке организатора, односно домаћина о времену и мјесту одржавања скупа, пријема или обједа, као и о прописаном одијелу. Протокол је потребно уважавати, али га не треба круто спроводити.

ТЕХНИЧКА УПУТСТВА СЕКТОРА ЗА МЕЃУНАРОДНЕ ОДНОСЕ И ПРОТОКОЛ: ЗАДАЦИ И УЛОГА

Сектор за међународне односе и протокол задужен је за координацију и реализацију свих међународних активности Парламентарне скупштине БиХ. У складу са обавезама из члана 61. став (1) Правилника о међународним односима, Сектор за међународне односе и протокол припрема Нацрт оквирног годишњег плана међународних активности Парламентарне скупштине БиХ. Он се ради на основу критеријума, програма рада и планова редовних засједања међународних организација у којима је Босна и Херцеговина стална чланица, у статусу придружене чланице или посматрача, те на основу пристиглих позива и сугестија за одржавање билатералних и других посјета, конференција и семинара. Овим планом требало би да буду обухваћени и приједлози оквирних активности заједничких комисија и комисија оба дома Парламентарне скупштине БиХ, као дио њихових оријентационих радних планова.

Критеријуми за реализацију међународних активности

Слиједом одређења оба колегијума Парламентарне скупштине БиХ, досадашњом праксом и искуствима стеченим у реализацији међународних активности Парламентарне скупштине БиХ, усклађених са спољнополитичким приоритетима Босне и Херцеговине, утврђени су критеријуми о учешћу посланика и делегата у Парламентарној

скупштини БиХ на међународним конференцијама, скуповима, семинарима, округлим столовима, билатералног и мултилатералног карактера који се односе на сљедеће:

1. Све међународне активности су подређене одржавању сједница Парламентарне скупштине БиХ, чиме се не доводи у питање учешће посланика и делегата, односно кворума и гласања на сједницама.
2. Даје се приоритет учешћу посланика и делегата на скуповима који јачају парламентарну сарадњу са сусједним земљама, земљама региона и земљама Европске уније.
3. Даје се приоритет учешћу посланика и делегата, чланова сталних делегација и комисија на редовним састанцима међународних организација у којима Босна и Херцеговина има статус сталног, придруженог члана или посматрача. Ове обавезе произлазе из редовне новчане партиципације БиХ у буџетима међународних организација.
4. Даје се приоритет учешћу на међународним скуповима које финансира организатор.
5. Приликом одређивања делегација за учешће на међународним скуповима и међународним посјетама, потребно је водити рачуна о равноправној заступљености домова Парламентарне скупштине БиХ те националном саставу делегације у складу са принципом конститутивности народа у Босни и Херцеговини.

Одлуке о међународном учешћу посланика и делегата у Парламентарној скупштини БиХ

Позиви и приједлози за међународно учешће посланика и делегата у Парламентарној скупштини БиХ, запримљени путем Сектора за међународне односе и протокол, писарнице, или неким од службених телефакса ПСБиХ (кабинета предсједавајућих и замјеника предсједавајућих домова Парламентарне скупштине БиХ) или на било који други начин, достављају се у Сектор за међународне односе и протокол ради припреме (превођење са енглеског и француског на језике народа БиХ). Након тога, они се уврштавају у Информацију о међународним активностима, која се на сједницама колегијума презентује с циљем доношења адекватних одлука.

Колегијуми Представничког и Дома народа Парламентарне скупштине БиХ надлежни су за доношење одлука о учешћу посланика и делегата у међународним активностима. Колегијум Представничког дома доноси одлуке о учешћу посланика, а Колегијум Дома народа за учешће делегата, док одлуке за чланове сталних делегација, заједничких комисија и ад хок мјешовитих делегација морају бити потврђене на сједницама колегијума оба дома Парламентарне скупштине БиХ.

Сједницама колегијума Представничког дома и Дома народа Парламентарне скупштине БиХ редовно присуствује одговорна особа из Сектора за међународне односе и протокол која припрема Информацију о актуелним међународним активностима, те образлаже потребу доношења одлука о учешћу представника Парламентарне скупштине БиХ на међународним скуповима, у складу са важећим критеријумима. Одлуке се, према утврђеној процедури, припремају у Сектору за међународне односе и протокол према записнику са сједница колегијума и достављају предсједавајућем

Представничког дома, ако се ради о учешћу посланика, колегијуму Дома народа ако је ријеч о делегатима, односно и једном и другом предсједавајућем ако се односе на учешће чланова сталних делегација, заједничких комисија и ад хок мјешовитих делегација који се делегирају из оба дома Парламентарне скупштине БиХ.

Сектор за међународне односе и протокол задужен је за реализацију техничких детаља који произилазе из свих међународних активности посланика, делегата и особља Секретаријата.

Припрема потребних докумената

Сектор за међународне односе и протокол, у сарадњи са Министарством иностраних послова БиХ, припрема подсјетнике о земљама које посјећују посланици и делегати у Парламентарној скупштини БиХ с циљем учешћа на међународним конференцијама, билатералним посјетама, семинарима, те у сврху адекватне припреме за сусрет са делегацијама које посјећују Босну и Херцеговину.

Ако се ради о билатералним посјетама Парламентарној скупштини БиХ делегација парламената других земаља, припремају се *Тезе за разговоре*, усклађене са предлозима других државних институција (Предсједништво БиХ, Савјет министара БиХ) чији се представници, такође, састају с њима.

Запослени у Сектору за међународне односе и протокол Парламентарне скупштине БиХ који обављају функције секретара сталних и заједничких делегација ПСБиХ у међународним организацијама (СЕ, ОЕБС, НАТО, ИПУ, ПАМ, ЦЕИ, ГОПАК) припремају посебне подсјетнике, помажу у писању обраћања (излагања) посланика и делегата, обезбјеђују адекватан и благовремен превод материјала и докумената, врше регистрацију учесника на конференцијама и одржавају сталну везу са организаторима скупова.

Утврђивање састава делегације

У складу са утврђеним Критеријумима о учешћу посланика и делегата у Парламентарној скупштини БиХ у реализацији међународних активности, колегијуми Представничког дома и Дома народа ПСБиХ доносе одлуке и дају налог о њиховој реализацији Сектору за међународне односе и протокол. Састав делегације Парламентарне скупштине БиХ у билатералним посјетама парламентима других земаља одређују чланови колегијума, водећи рачуна о националној и заступљености чланова оба дома. У принципу, делегацију Парламентарне скупштине БиХ чине: предсједавајући и замјеници, предсједавајући групе пријатељства са земљом која се посјеђује или посланици/делегати сходно одлукама колегијума, особа из Сектора за међународне односе и протокол задужена за техничке и протокарне детаље, те преводилац.

Одлуку о учешћу сталних делегација доносе колегијуми домова на предлог предсједавајућих сталних делегација. У складу са пословницима о раду сталних делегација и Правилником о међународним активностима, именовање чланова делегације врши се према договору унутар сталних делегација. Овим документима регулисано је учешће именованих секретара из Сектора за међународне односе и протокол у реализацији међународних активности чланова сталних делегација Парламентарне скупштине БиХ.

Исти принцип утврђивања састава делегација примјењује се и на чланове комисија домова Парламентарне скупштине БиХ као и на чланове заједничких комисија и секретара. У сарадњи са Сектором за међународне односе и протокол, секретари комисија пружају су потребну стручну и техничку подршку у реализацији ангажмана чланова комисија у међународним активностима. Исти принципи примјењују се у случајевима посјете страних делегација Парламентарној скупштини БиХ, зашто је такође потребно да колегијуми

домова Парламентарне скупштине БиХ донесу одлуке о саставу делегације која ће учествовати на састанцима, званичним обједима и бити у пратњи приликом обиласка одређених знаменитости. У поглављу Протокол овог приручника детаљније су описане обавезе и дужности домаћина приликом реализације свих врста посјета Парламентарној скупштини БиХ.

Авионске карте:

Сектор за међународне односе и протокол врши резервацију и куповину авио-карата за посланике, делегате, те службенике Секретаријата Парламентарне скупштине БиХ. У складу са донесеним одлукама колегијума оба дома Парламентарне скупштине БиХ, врше се благовремене резервације, а куповина карата неколико дана прије путовања (сходно одредбама Оквирног споразума о набавци услуга, продаје авио-карата и организовања путовања, склопљеним са агенцијом одабраном на тендеру).

Отказивање путовања након што је авионска карта издата врши се према правилима авио-превозника, а која се односе на примјену тарифу/цијену карте. За потребе путовања посланика/делегата у Парламентарној скупштини БиХ издају се углавном карте за економску класу. При томе је битно нагласити да цијена зависи од расположивости мјеста на траженој класи. *Сједишта у оквиру економске класе не продају се по истој цијени, она су подијељена у поткласе и не разликују се по квалитету него по цијени и условима путовања. Што је карта јефтинија и боравак на дестинацији на коју се путује краћи, то су правила у вези са измјенама рестриктивнија.*

У општим условима превоза путника и пртљага свих авио-превозника наводи се да неке промјене у рути путовања неће резултирати промјеном цијене, а друге, као што су на примјер промјена мјеста полијетања или промјене смјера путовања, могу резултирати повећањем цијене. Многе су посебне тарифе ваљане само за путовање у данима и на летовима назначенима на путној карти и не могу се мијењати. *Промијенити се могу смо уз претходно плаћање додатне накнаде.* Према утврђеним условима превоза путника одређене

тарифе имају услове који ограничавају или искључују право путника на измјене резервација. То су обично најјефтиније тарифе, које су уједно и најрестриктивније. *Издате авионске карте са ознаком non-refundable су најрестриктивније и не подлијежу промјенама. Поврат новца који је увијек могуће извршити ако се путовање не обави односи се на поврат аеородромских такси које су урачунате у укупну цијену карте. Поврат новца за већ издату карту у случају када је путник спријечен да отпутује због смрти члана уже породице или болести путника, могуће је извршити уз приложени љекарски налаз или смртовницу.* Наведене рестрикције односе се на економску класу, док је бизнис класа много флексибилнија и у већини случајева могуће је извршити поврат новца.

Ако се из оправданих разлога авионска карта отказује неколико дана пред полијетање, Парламентарна скупштина БиХ дужна је да достави адекватна образложења, поткријепљена одговарајућом љекарском (или другом валидном) документацијом којом се потврђује немогућност путовања посланика/делегата у предвиђено вријеме, што у крајњем случају изискује плаћање дијела карте (око 200 КМ). У случају да посланик или делегат не отпутује на планирано путовање и при томе не обавијести Сектор за међународне односе и протокол, односно агенцију одабрану на тендеру за набавку авио-карата, цјелокупни износ карте иде на терет посланика/делегата.

Чланови колегијума оба дома Парламентарне скупштине БиХ, сходно одлуци Министарства финансија и трезора БиХ, могу користити пословну (*business*), а посланици и делегати економску (*economy*) класу.

Хотелски смјештај:

Резервацију смјештаја-хотела за делегације Парламентарне скупштине БиХ, које учествују у реализацији међународних активности, благовремено врши Сектор за међународне односе и протокол, водећи рачуна о квалитету хотелских услуга прилагођених рангу делегација. У случају потребе отказивања потврђених резервација хотела, потребно је уважавати услове за отказивање који су прописани пословном политиком хотела. У противном, Парламентарна скупштина БиХ сноси трошкове кршења прихваћених услова.

У оквиру својих надлежности, Сектор за међународне односе и протокол задужен је и за организовање смјештаја у хотелима у земљи за посланике и делегате у складу са Оквирним споразумом* о набавци услуга хотелског смјештаја за чланове Парламентарне скупштине БиХ. Од 30.08.2010. године посланици и делегати у Парламентарној скупштини БиХ имају право да користе услуге хотелског смјештаја за једну особу на бази ноћења са доручком у сљедећим хотелима: *Evropa, Holiday Inn, Radon plaza, Sarajevo, Hollywood, Нессо, Saraj, Vučko, Beograd i Terex*. Сектор за међународне односе и протокол задужен је за резервацију смјештаја и отказ резервације (до два дана раније) посланика и делегата Парламентарне скупштине БиХ, који не користе накнаду за одвојени живот и смјештај.

Биометријски пасоши:

Посланици и делегати, као и чланови уже породице (супруг/супруга, дјеца) предсједавајућег/замјеника предсједавајућег Представничког дома и Дома народа Парламентарне скупштине БиХ имају право на биометријски дипломатски пасош. Сектор за међународне односе и протокол Парламентарне скупштине БиХ, уз поднесену одговарајућу документацију посланика/делегата у Парламентарној скупштини БиХ, задужен је за посредовање у изради биометријских дипломатских пасоша и виза према надлежном органу - Министарству иностраних послова БиХ - које издаје пасоше на пет година уз дипломатску визу у трајању од годину дана. Приликом подношења захтјева за израду новог биометријског дипломатског пасоша, Сектор за међународне односе и протокол Парламен-

* Оквирни споразум о набавци услуга продаје авио-караџа и организовања путовања за потребе Парламентарне скупштине БиХ закључује се након сprovedеног ошвореног поступка јавне набавке у складу са чланом 32. Закона о јавним набавкама Босне и Херцеговине (Службени гласник БиХ, бр. 49/04, 19/05, 52/05, 8/06, 24/06, 70/06, 12/09 и 60/10) и члана 4. стл. (5), (6) и (7) Правилника о интeрним процедурама у поступку јавних набавки у Секретаријату Парламентарне скупштине БиХ.

тарне скупштине БиХ посланицима/делегатима заказује термин у Министарству иностраних послова БиХ.

Носиоци биометријских дипломатских пасоша ослобођени су виза за све земље чланице Шенгена, али уз важећу дипломатску визу. Мјесец дана прије истека дипломатске визе, потребно је да посланици/делегати доставе пасош Сектору за међународне односе и протокол ПС БиХ, како би се она могла продужити. У случају да су странице пасоша испуњене прије истека, пасош се такође доставља Сектору за међународне односе и протокол, који ће даље упутити у процедуру за поништење и израду новог биометријског дипломатског пасоша.

Сектор за међународне односе и протокол Секретаријата Парламентарне скупштине БиХ

Сектор за међународне односе и протокол је организациона јединица Заједничке службе Парламентарне скупштине БиХ задужена за припрему и реализацију међународних активности ПСБиХ. У складу с тим, даје стручну, професионалну и одговорну припрему међународног учешћа посланика, делегата и службеника, те успоставља, развија и унапређује контакте са парламентима дилџем свијета.

Током година, Сектор за међународне односе и протокол, проактивним приступом и иницијативама, израстао је у квалитетну и оспособљену службу са основним циљем очувања, изградње имица и афирмације Парламентарне скупштине БиХ у међународним и међупарламентарним односима.

У контексту наведеног посебан значај се придаје квалитетној и успјешној комуникацији са посланицима и делегатима, јер само добра сарадња између парламентарца и особља Сектора за међународне односе и протокол може получити очекиване резултате.

Желимо изразити дубоко увјерење да је, овим приручником, комплексна проблематика међупарламентарне сарадње свима постала доступнија.

Сектор за међународне односе и протокол чине Одјел за сарадњу са међународним организацијама (мултилатерални односи) и Одјел за протокол и билатералне односе.

Тим сектора за међународне односе и протокол

Мирсада Букарић-Ковачевић, руководилац Сектора

Одјел за сарадњу са међународним организацијама (мултилатерални односи)

Дејан Вањек, шеф Одјела
Едина Вејзагић, виши стручни сарадник за сарадњу са међународним организацијама
Теа Мандиловић, стручни сарадник за сарадњу са међународним организацијама
Севда Ваљевчић, стручни сарадник за сарадњу са међународним организацијама
Сенаида Бешлагић, стручни сарадник за сарадњу са међународним организацијама

Одјел за протокол и билатералне односе

Јелена Рајаковић, шеф Одјела
Лара Боровина, виши стручни сарадник за протокол и билатералне односе
Амила Жујо, виши стручни сарадник преводаца за енглески језик
Дубравка Иштук-Павловић, виши стручни сарадник преводаца за енглески језик
Џенана Лепер, стручни сарадник за протокол и билатералне односе
Марина Мијачевић, стручни сарадник за протокол и билатералне односе
Енида Мехмедовски, административно-технички сарадник
Милена Ликокур, административно-технички сарадник
Алмира Зукић, административно-технички сарадник

Садржај

<i>Увод</i>	5
<i>I - СМЈЕРНИЦЕ СПОЉНЕ ПОЛИТИКЕ</i>	7
<i>II - МЕЂУНАРОДНЕ АКТИВНОСТИ</i> <i>ПАРЛАМЕНТАРНЕ СКУПШТИНЕ БиХ</i>	13
<i>III - МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА</i>	15
<i>Интерпарламентарна унија (ИПУ)</i>	19
<i>Парламентарна скупштина Организације</i> <i>за сарадњу и безбједносћу у Европи (ПС ОЕБС)</i>	25
<i>Парламентарна скупштина Савјета Европе (ПССЕ)</i>	29
<i>Парламентарна скупштина Медитерана (ПСМ)</i>	35
<i>Парламентарна скупштина Организације</i> <i>сјеверноатланског пакта (ПС НАТО)</i>	41
<i>Парламентарна димензија</i> <i>Централноевропске иницијативе (ПД ЦЕИ)</i>	47
<i>Остали мултилатерални форуми</i>	51
<i>СЕЕЦП - Процес сарадње у југоисточној Европи (СЕЕЦП)</i>	53
<i>Глобална организација парламентарца</i> <i>за борбу против корупције (ГОПАК)</i>	57
<i>IV - БИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА</i>	61
<i>V - ПРОТОКОЛ</i>	65
<i>Техничка уједињава Сектора за међународне</i> <i>односе и протокол: Задачи и улога</i>	79

ПАРЛАМЕНТАРНА ДИПЛОМАТИЈА

